ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1863 — ԹԻՒ 692

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ · 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ

Նոր տարին գժբաղդաբար, յաջող պարագայիւք չըսկսիր։ Հին դարուց անծանօթ հարուած մի, այսինքն գործոց և աշխատութեանց պակասութիւնը յաւալի կերպիւ կըտառապեցնէ Անգղիոյ քանի մը նահանգները և Գաղղիոյ ամենէն գեղեցիկ գաւառներէն մէկը։ Երկնահեղ պատերազմը՝ որ ահագին աւերումներ և ծախսեր կըպատճառէ Ամերիկայի մէջ, կըսպառնայ այնչափ երկար ժամանակ տևել որչափ որ դիմացաւ Բէլէբոնէզի հին պատերազմը. որուն դադրելէ ետև՝ Յունաց հասարակապետութիւններն ևս կորուսին իրենց գոյութիւնը։

Գաղղիոյ զինուորները հեռաւոր արշաւանքի մը մէջ մեծ նեղութիւններ կըկրեն և քաջասրտութիւն կըմաքառին երկու անյաղթելի թշնամեաց հետ, որ են հիւանդութիւնը և կլիման. և թէպէտ նոր տարւոյն առաջին աւուր պաշտօնական ընդունելութեանց առթիւ յաջողութիւն դուշակող խաղաղասիրական խօսքեր կըլըուցուին իրարու, սակայն քաղաքագէտ հեռատես անձինքը՝ որոց ուշադրութիւնը շրջահայեաց արթնութեան մէջ կըգտնուի միշտ, յայտնապէս կըտեսնեն թէ փոքրիկ սև ամպ մի կըմագլուի [illegible] մը ժողովուրդը և մը վեհապետը առանց անձկութեան և անհոգ կընան մնալ, այնինչ կըտեսնէ որ Իտալիոյ խնդիրը միշտ լմըննալու վերայ է և ամենևին չըլմըննար։ Պապերուն աշխարհական իշխանութիւնը միշտ կործանուելու և անհետ ըլլալու մօտ է. բայց չկործանիր։ Գերմանիան միաւորութիւնը ձեռք բերելու կաշխատի ու չյաջողիր։ Հելլենացիները Թագաւոր մը կըփնտռեն որ յանձնառու ըլլայ Յունաստանի աթոռը նստելու, բայց յարմար անձ մի չեն գտներ։ Աւստրիան Հունգարիոյ հետ համաձայնելու ղաղանիքը տակաւին չկրցան գտնելու և ոչ հնար եղաւ այնպիսի կարգադրութիւն մի հաստատել որ այս երկիրներէն մէկը կարող ըլլայ ապրելու առանց միւսոյն գործակցութեանը։ Նոյս առաւել դժուար է, չըսեմք անհնարին, այնպիսի դաշնակցական սահմանադրութիւն մի գտնել Գերմանիոյ մէջ, որ հաւասարապէս գոհ ընէ Աւստրիոյ Ֆրանչիսկոս Յովսէփ կայսրը և Բրուսիոյ Կուիլէլմոս Ա. Թագաւորը, նմանապէս Գերմանիոյ փոքրիկ վեհապետները և Վիէննայի ու Պէրլինի իրենց զօրաւոր ազգականները։ Բաւական մեծ բան է, որ Եւրոպիոյ կենդրոնագէտ պաշտօնական անձանց խոհեմութիւնը կարող կըլլայ արգիլելու՝ որ շնորհիւն Աստուծոյ կարգեալ Բրուսիոյ Թագաւորը չյարձակի ՚ի վերայ՝ շնորհիւն Աստուծոյ կարգեալ Հէսսի կայսրընտրին։

Այս ամեն յառաջ բերուածներէն կըյայտնուի, որ 1863 տարին իւր առջև դրուած կըտեսնէ բազմաթիւ դժուար խնդիրներ, զորս 1862 տարին պիտի լուծէր. բայց գուցէ 1864 տարին ևս պիտի աշխատի ՚ի կարգադրութիւն նոյն քաղաքական խնդրոց։

Ահա այս օրինակ է Եւրոպիոյ քաղաքական այժմեան կացութիւնը. զոր Փարիզի Ժուռնալ տը Տէպա օրագիրը համառօտիւ կընկարագրէ։

Վիքթոր Էմմանուէլ Թագաւորը՝ Յունուարի առաջին օրը ընդունելով Իտալիոյ ազգային խորհրդարանաց պատգամաւորները որ նոր տարին շնորհաւորելու գացած էին, զրուցեր թէ 1862 տարին [illegible] օրինաւոր բաղձանքը։ Նորին Վեհափառութիւնը յաւելցուց թէ պէտք է անձնանուէր ջանիւք շարունակել միաբանութեան և եղբայրսիրութեան գործը։ Իւր բարձր գոհունակութիւնը յայտնեց ՚ի մասին արժանաւոր ընթացքին զօրախմբաց. որոնք ամեն պարագայից մէջ կատարեալ կերպիւ ՚ի գործ դրին բոլոր ազգին և իւր ակնկալութիւնները։ Իւր խօսքը վերջացնելով՝ Նորին Վեհափառութիւնը զրուցեր. "Վստահութիւն ունեցէք իմ վերայ, ինչպէս և ես վստահութիւն ունիմ ՚ի վերայ ձեր"։

Իտալիոյ ներքին գործոց պաշտօնեան հրաման յուղարկեց նահանգաց կառավարչացը որ փութան 220 գունդ ազգային շարժական պահապան զօրագունդ կազմելու։ Այս կարգադրութիւնը՝ ըստ երևմանց, ներքին բարեկարգութիւնը հաստատուն պահելու համար է. քանզի Նաբոլիի մէջ ապստամբական փոքրիկ դէպք մը պատահեցաւ ընդդէմ այժմեան ապատասիրական կառավարութեանը և խռովայոյզներէն տասնևհինգ հոգիի չափ բռնուեցան. որոց մէջ քանի մը քահանայք կըգտնուին։

Փարիզի գերապատիւ կարդինալ–արքեպիսկոպոսը անցեալ ամսոյ 16էն առ Աստուած փոխեցաւ ՚ի հասակի 67 ամաց, զկնի կարճատև հիւանդութեան մի։ Նորին գերապատուութիւնը մեծ համարում ունէր կայսրուհւոյն առջև, և իւր զանազան եկեղեցական աստիճանաց և բարձր պաշտօնացը համար տարեկան մեծ գումար վարձք կընդունէր։ Իբրև անդամ Գաղղիոյ ծերակուտին 30 հազար ֆրանք կառնուր տարին, իբրև կարդինալ՝ 30 հազար ֆրանք, իբրև տաներէց և խոստովանահայր կայսերական ընտանեաց 60 հազար ֆրանք, իբրև անդամ կայսերական մասնաւոր խորհրդոյն՝ 100 հազար ֆրանք, իբրև արքեպիսկոպոս Փարիզի 50 հազար ֆրանք և վերջապէս դրամական ուրիշ վարձք մի ևս կընդունէր ամեն տարի իբրև պրիմիկիւս (primicier), որ եկեղեցական պատիւ մըն է։

Փարիզի [illegible] չէ թէ [illegible] բարձր պաշտօնը։

Յունաստանի գործերը միևնոյն անորոշ կացութեան մէջ կըգտնուին։ Հելլենացիները՝ Անգղիոյ Ալֆրէտ իշխանէն աւելի յարմար և իրենց օգտից նպաստաւոր անձ մի չեն գտներ որ Յունաստանի Թագաւոր ընտրեն. Թէպէտև Անգղիան առաջարկեց զՏօմ Ֆէրտինան Թագաւորը, բայց Նորին Վեհափառութիւնը՝ առանց սպասելու Հելլենացւոց որոշումը և հաճութիւնը, չուզեց յանձնառու ըլլալ այս թագաւորական գահին, որուն վերայ դժուարին է բազմիլ առանց օրինաւոր երաշխաւորութեանց։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹՈՒՂԹ

ՏԵԱՌՆ ՓԻԼԻՊՊՈՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ԻՆՆՈՎԿԵՆՏԻՈՍ Ժ. ՊԱՊ ՀՌՈՎՄԱՅ

Գրեալ ՚ի թուին Հայոց ՌՂԶ, յամի Տեառն 1647։

(Շարունակութիւն և վերջ։)(1)

Իսկ վասն դաւանութեան մերոյ զոր պահանջես՝ առ ՚ի ճանաչել եթէ իցէ՞ ուղիղ, գիտութիւն լիցի խաղաղութեան քում, զի մեք զհաւատն զոյն՝ զոր ընկալաք ՚ի Քրիստոսէ ՚ի ձեռն Առաքելոց և Հայրապետաց աւանդեալ, հաստատուն և անթերի ունիմք յաղագս մեր մինչև ցայսօր ժամանակի, արձանագրեալ ՚ի մատեանս սուրբս՝ Մինչ հետացեալք (եմք) ՚ի պատրիարքանայն Քրիստոսի ՚ի մեծամեծաց մինչև ցփոքունս, և ոչ խոտորեալք յարքունական ճանապարհէ։ Վասնզի նզովեմք զչարաչար բաժանումն Նեստորի հերետիկոսի, և զփոխադարձ խառնակումն Եւտիքեայ չարափառի, և զայլ ամենայն հերձուածողաց դասս և զհամախոհս նոցին և զորս նոցա հաւորդին։ Քանզի խնդամք՝ բարեպաշտ և հաւատամք զՔրիստոս Աստուած կատարեալ և մարդ կատարեալ, համանգամայն՝ Աստուած և մարդ, ոչ փոփոխեալ յԱստուածութենէ՝ ՚ի լինելն մարդ, և ոչ յետ լինելոյն. ոչ շփոթումն ՚ի միաւորութեանն, և ոչ ծախումն ՚ի միմեանս. ոչ մասամբ հաղորդեալ, այլ բոլորովին. անպակ միաւորութեամբ միացեալ ՚ի վեր քան զբան և զիմացումն մեր։ Վասնզի ամենայն որ է հաւատալի ոչ է ՚ի ներքոյ զննութեան ենթարկելի։ Ծնեալ ՚ի կուսէն անապականն, և զկուսութիւն մօրն անխախտ պահեալ։ Կրեաց զամենայն կիրս մարդոյ, բաց ՚ի մեղաց։ Նոյնն չարչարեալ և խաչեալ և մեռեալ, և նոյնն յարուցեալ նովին մարմնովն՝ զոր էառ ՚ի կուսէն, որպէս և կանոնք նիկիական կարգաւ ուսուցանեն մեզ։ Եւ զի համառօտ կամիմ անցանել զամենայնիւ, հետևելով այսմ աւանդութեան, որ ինչ միանգամ ճշմարտապէս դաւանութեամբ մերոյ իցէ խորհուրդ՝ բաւականաբար զեկուսցէ ձեզ գիրքն Սրբոյ Աղէքսանդրացւոյ. որ յորջորջեալ կոչի Պարապմանց գիրք, նաև (գրուածք) Աթանասի եպիսկոպոսի, որք և ընդ մեր խօսեցին նոքա. քանզի այնպիսի դիտաւորութեամբ վարիմք, որպէս նոքայն (վարեցան). և ըստ այնմ խորհիմք, զոր օրինակ նոքին (խորհեցան)։ Եւ այսչափս շատ լիցի գիտողդ։

Իսկ եթէ ոմանք ՚ի մերոց ասացին առ ձեզ եկեալ՝ այլ ինչ խօսեցին՝ որ չիցէ ըստ այսմ, մի հաւատայք նոցա. զի ոչ գիտեն զոր խօսին։ Եւ թէ ոք գայցէ այդր, և հերձուածոյս զձեզ անուանիցէ, մի երբէք ընդունիցիք զայնպիսեաց բանս. զի վասն ագահութեան իւրեանց այնպէս ձևանան յաչս ձեր, և միայն ստոտ զմեզ, որպէսզի երևեսցին ճշմարիտք, և պատուեսցին ՚ի ձերոց այտի։ Այլ (դուք) մի՛ զպարտիս հաւատալ բանի նոցա. վասնզի զոր գիտեմք՝ պատմեմք, և զոր հաւատամք՝ յայտնեմք, և բարեպաշտ ունիմք՝ ոչ թաքուցանեմք յամենայնէ։ Այլ և այս բաւեսցի։

Եւ քանզի անպատմ եմք Քրիստոսի զանազանքս, հաստատեալք և շինեալք ՚ի վերայ առաքելական դաւանութեանց, եթէ զմի Քրիստոս ունիմք գլուխ մեր՝ և զպատուիրանս նորա պահեմք, միաւորեալ յօղեմք զանազանս ՚ի նոյնն՝ ամենայն խաղաղեօք և յօղիւք պատշաճեալք՝ ըստ Առաքելոյ սրբոյ։ Վասնորոյ և զուք մանաւանդ գոհանամք սրբոյ զԱստուծոյ ամենակալէ. զի ՚ի մէջ՝ զՔրիստոս և զանուն նորա ո՛չ ճանաչողաց՝ բնակեալ եմք, հաստատուն պահեմք զհաւատն մեր որ առ Աստուած, ո՛չ ինչ շեղեալք ՚ի նմանէ։ Արդ՝ եթէ իցէ պարծանաց տեղի ինչ մեր, ձե՛զ և Քրիստոսի է համարեալ (այն), ձե՛զ՝ զի հաւատակից եղբարք եմք միմեանց, իսկ Քրիստոսի՝ զի յաղագս անուան նորա կրեմք զհալածանս յանօրինաց անտի՝ ակնկալեալ յուսոյ արքայութեանն։ Ուստի և ըստ Սաղմոսանուագին գոչեմք առ Աստուած՝ ասելով թէ «Վասն քո համբերէաք նախատանաց, և ծածկեաց ամօթ զերեսս մեր"։ Քանզի բազում նեղութեամբ պարտ է մեզ մտանել յայն հանգիստ՝ և թէ՝ որք կամիցին Աստ[illegible]ածպաշտութեամբ կեալ ՚ի Քրիստոս, ՚ի հալածանս կացցեն. որպէս ասէ Աստուծոյ ընտրութեան։ Որեւմն փոխարէն այսց նեղութեանց հանգիստ պարգևեսցէ մեզ նոյնիկ՝ որ համբերողացն [illegible]։ Եւ այս ևս՝ սակս այսորիկ։

Ընդ որս և զայս յաւել առնեմք մեծութեան քում, զի որպէս կանխաւ ճառեցաք զտառապելոյ ազգիս մերոյ որ ՚ի Լեհ կան ընդ ձերով իշխանութեամբ, հովւենոյա զայլ եղև և օգնեա զնոսա. և փոխանակ զմեր պատեհ լոյ նոցա՝ ըստ օրինակի խնամոցդ, ինքնին վերակացու և պաշտպան երևեսցես։ Յաղագս որոյ այցելութեամբ այց արասցես ողորմելեացն. քանզի աւասիկ ՚ի չորեքտասան ամօք ժամանակաց հետէ՝ են (նոքա) ՚ի դառնագոյն նեղութեան միջի, պարփակեալք տարակուսանօք։ Ո՛չ յումեքէ անդորրութիւն գոյ նոցա, և ո՛չ ընդարձակութիւն կենաց. ո՛չ ոք օգնական գտաւ նոցա, և ո՛չ

(1)Տես յառաջնոյս 690 թիւը։

Աթէնքի բերդապահ զօրաց պաշտօնատարները հետևեալ յայտարարութիւնը հրատարակեցին անցեալ ամիս Դեկտեմբերի 17 ամսաթուով և 250էն աւելի ստորագրութեամբ ։

"Դառնում ժամանակէ մը 'ի վեր չարագուշակ համբաւներ կըտարածուին ընդդէմ հայրենասիրութեան և միաբանութեան զօրաբանակին, մեք ստորագրեալքս իբրև մասնաւոր անձինք և իբրև պաշտօնատարք, մեր աչաց առջև ունենալով հայրենեաց ճշմարիտ և մեծամեծ օգուտները, ներքական պարտք կըհամարիմք մեզ ծանուցանել հասարակութեանը՝ որ իւր պատիւը և իւր ապահովութիւնը մեզի յանձնած է, մեր սկզբունքը որ ասոնք են. նախ՝ կըյայտնեմք թէ ազգային ժողովը՝ որ պիտի գումարուի մօտերս, ազգին միմիայն վեհապետական իշխանութիւնը պիտի համարիմք․ երկրորդ՝ պիտի յարգեմք և պիտի պաշտպանեմք անոր ըրած ամեն կարգադրութիւնները․ և երրորդ՝ անոր անկախութեանը դէմ եղած ամեն միջամտութիւնները պիտի արգիլեմք"։

Բրուսիոյ Թագաւորին և ազգային երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ եղած տարաձայնութիւնը, դժբաղդաբար, կըշարունակուի ։ Պէրլինի քաղաքական խորհուրդը՝ նոր տարւոյն բարեպատեհ առթիւը ուղերձ մի յուղարկեց Նորին Վեհափառութեանը՝ առանց ցուցնելու ներքին գործոց պաշտօնէին որ տեսնել կուզեր էր զայն ։ Այս ուղերձին մէջ, քաղաքական խորհուրդը իւր յոյսը կըյայտնէ թէ Թագաւորը պիտի յաջողի փարատելու 'ի պատճառս յիշեալ ցաւալի վէճին տարածուած կասկածները և անձկութիւնները, և որ վտանգի մէջ կըձգէ զՍահմանադրութիւնը, միտքերը կըխռովէ և օտար տէրութեանց առջև ազգին համբաւը կընուաղեցնէ ։ Քաղաքական խորհուրդը իւր ցաւը կըյայտնէ որ այս խնդիրը չկրցաւ լուծուիլ նախ քան զսկզբնաւորութիւնն նոր տարւոյն և ամենախոնարհաբար կաղաչէ զԹագաւորը որ հաճի խաղաղասիրական միջոցները ձեռք առնուլ 'ի հանդստութիւն սրտի բոլոր ազգին ։

[illegible] քաղաքական ներքսս վիճակը շատ անհանդարտ է և մեծ խռովութիւն ու յեղափոխական կռիւ մը կըվախցուի եթէ Թագաւորը յարատևելու ըլլայ իւր դրութեանը մէջ։

Օգոստոսեան Սուլթանը յետագայ Խաթթի—Շերիֆը յուղարկեց բարձրապատիւ Մեծ—Եպարքոսին ։

Իմ բարձրապատիւ Վէզիրս,

Աւելորդ կըհամարիմ ծանուցանել ձեզ թէ օսմանեան կայսերութեան բարօրութիւնը և զօրութիւնը աւելցնող պատճառները զանազան տեսակ են ։ Ասոնցմէ մէկն է հաւասար պաշտպանութիւնը և հաւասար արդարութիւնը ու ապահովութիւնը, զոր պէտք է վայելեն իմ ամեն վիճակի և ամեն կարգի հպատակներս, 'ի ձեռն խոհական կանոնադրութեանց և պաշտպանողական օրինաց, որպէսզի իւրաքանչիւրոք ամեն տեղ կարող ըլլայ իրեն վերաբերածը ստանալ։

Այս պատճառներէն երկրորդն է երկրագործութեան և վաճառականութեան հաստատուն յառաջադիմութիւնը, որոց վերայ հիմնեալ է ժողովրդոց յաջողութիւնը ։

Վերջապէս երրորդ պատճառն է բարեկարգութեան մէջ պահուիլը ցամաքի և ծովու զօրաց, որոց վերայ հաստատեալ է ամեն տէրութեանց մէջ անդորրութեան և զօրութեան պաշտպանութիւնը ։

Բաց յայսցանէ, երբոր ընդհանուր եկամտից և ծախուց մէջ իրական հաւասարակշռութիւն մի հաստատեալէ, նմանապէս ճշգութիւն ու տեղական բարեկարգութիւն կըպահուին գանձային հաշուոց մէջ և անոնց վրայօք կարգեալ պայմանները ամենայն խնամօք 'ի գործ կըդրուին, յայնժամ որ և իցէ կողմանէ արգելք մը չըլլար յառաջադիմութեան ։ Ամենքն ալ պէտք է որ, Աստուծոյ ողորմութեամբը, մասնակից ըլլան այս գործոյն, բաժանելով հասարակաց աշխատութիւնը ըստ վիճակի և ըստ յաջողակութեան իւրաքանչիւրոյն ։

Մեր փափաքութիւնն է հաւասար բռնել գիշերը, և զցայգ՝ մեր նախարարաց հետ, հասարակաց գործոց վրայօք, քննել զանոնք միառմի մանրամասնաբար և ըստ էական հարկաւորութեանց ծախք ընել տէրութեան եկամուտները ։

Յատկապէս մեր մտածողութեանց ենթակայ են ապահովութիւնը և անդորրութիւնը մեր տէրութեան բոլոր հպատակաց, վասնորոյ կըպահանջեմք բացարձակապէս որ մեր պաշտօնատարները և գլխաւոր գործակալները աշխատակից ըլլան մեր փափաքութեան [illegible] հաւատարմութեամբ ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ցաւալի է մեզ ծանուցանել թէ Հիւսիսափայլ անուն հայերէն լրագիրը՝ հինգ տարիի չափ Մոսկուայի մէջ հրատարակուելէ ետև, մօտերս դադրեցաւ 'ի պատճառս պակասութեան ընթերցողաց և հետևաբար հարկաւոր ապրուստի ։

Յիշեալ լրագրին խմբագիր պարոն Մ. Նազարեանց գիտնական երիտասարդը սաստիկ կերպիւ կըմեղադրէ Ռուսիոյ Հայերը, որ կարող չեղան իւր արժանաւորութիւնը և իւր անձնանուէր աշխատութեանց ծանրութիւնը ճանաչելով օգնական ըլլալ իրեն ։

Հիւսիսափայլին յարգոյ խմբագիրը երկար ծանուցումով մի կըյայտնէ իւր գանգատները, զորս կարծէ ունենալ ընդդէմ Հայ հասարակութեան Ռուսիոյ, և միանգամայն երկարօրէն յառաջ կըբերէ հայերէն լրագրի մի հրատարակութեան ծանր դժուարութիւնները և նեղութիւնները ։ Ահաւասիկ այս ծանուցումը, որուն վերայ մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը կըհրաւիրեմք ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ
ՀԻՒՍԻՍԱՓԱՅԼԻ ԲԱՐԵՄԻՏ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻՆ

Հիւսիսափայլը արդ քայլերով մօտենալով իւր տարեկան ասպարէզի վերջաւորութեանն, Հրատարակողը մի տեսակ պարտականութիւն է համարում, ծանուցանել բարեմիտ Հայոց պարոններին. թէ օրագիրը գալոց 1863 թուականում, մեռ գնելով այն ծանր և դժուար պայմաններին, որոց մէջ գտանվում է նա, ընթերցող հասարակութեան շատ սակաւաթիւ լինելոյ պատճառով, կարող չէ այլ ևս յառաջ տարուիլ ։ Ամենայն խելացի անձն պիտի ձայնակից լինի Հրատարակողին, որ մի օրագրական մասնաւորութիւն պահպանվում է միայն ընթերցասիրութեամբ հասարակութեան մէջ. ուր չկայ այդ ընթերցասիրութիւնը, որեմն և ոչ կարէ լուսաւորութեան, այնուհետ սնեալ ու անխորհուրդ էր մի մասնաւորութիւն թէ օրագրական լինի և թէ որ և իցէ մեա ։

Հինգ տարի է ահա, որ Հիւսիսափայլը գործ է կատարել ժողովրդի մէջ Ռուսաստանում, գրեթէ մի հատ մարդ կրելով իւր ուսերի վերայ զորս բոլոր ծանրութիւնը ։ Այդ բանին վերահաս լինել, այս ներկայ սկզբան-դ'ց շատ սակաւ ք միայն կամեցան կամ թէ կարողացան ։ Ձեզ զարմանում ։ Աւարինութիւնը անհասկանալի է նոցա, որ ինքեանք անցնդանակ են նորան ։ Աւարինութիւնը մի ոգի է, մի ծանր զրկանք է, մի ջերմ պատերազմ հազար տեսակ դժուարութիւնների հետ. նա կարօտ է ոգու, մարդկային հոգիների, անձնուրաց աշխատաւոր մարդերի. բայց այդպիսի բարոյական հերոսներ Հայոց կեանքի այժմեան պայմանների մէջ գտանալ ևս կարող չեն. եթէ գտանուին ևս, լրբև նորանցան երևցիթք, կարող չէին տոքի հաստատութեան տեղ գտանել իրենց ։

Հիւսիսափայլի հրատարակողը գրեթէ ամենայն տարու վերջում յայտնել է օրագրի յառաջադրութեան անտանելի դժուարութիւնը. երկար ուշիք յայտարարութեամբք տեղեկութիւն է տուել Հայերին թէ որպիսի պայմաններ ոչ թէ ցանկալի, այլ միայն անհրաժեշտ հարկաւոր էին այդ մասնաւորական ձեռնարկութիւնը հաստատ պահելու ։ Նա սպրդ ու հասկանալի լեզուով ասել է ամենեցուն, թէ մի օրագիր հրատարակող ուսումնական կարող չէր միայն աշխատել. այլ կարօտ էր բանաւոր աշխատակիցների, և դոցա պիտի արժանաւոր հատուցումն տանէր, 'ի հարկէ, նախ իւրն ստանալով, որ տայ միւսերին կարողանար տալ ։ Հրատարակողի արդար պահանջողութիւնը, որ հիմնած է աշխարհի բարոյական և բանական կարգի վերայ—առանց որը ոչ մի տեղ մարդկային ընկերութիւնների մէջ ոչինչ կատարվում չէ—չգտաւ մինչև օրս ոչինչ ուշադրութիւն ։ Մեր սիրելի Հայերը կարդացին մեր գրած յայտարարութիւնը և փառաւորեան միշտ դոցա ներհակ ։ Փոխանակ հեշտացնելու մեզ մեր գործը, փոքր ինչ կարգ և կանոն պահելով, ամենեւին դժուարացուցին գործն իւրեանց վեր ի վայր անկարգութեամբ ։ Հրատարակողը վերջացնելով օրագրի տարեկան շրջանը և սպրդնելով նոր տարու մէջ, ոչ միանգամ կապացել չէ իւր ժամանակին գործ հոգալ, գործ պատրաստել, որ իւր ժամանակին սկսանէր հրատարակութիւնը օրագրի ։ Այսն տեղամ անխափանութիւնը, յետաձգութիւն և պակասութիւն արծաթի, և այդ պատճառաւ յետամնալը թուն ամենայն պատրաստութեան և կարևոր հոգատարութեան. և յետոյ անտանելի տատա- [illegible] հրատարակողը համար, դարձ-ած ժամանակը դարձուցանելու, օրագրի տեղական տետրակները ժամանակի ընթացքին հաւասարելու ։ Հայերը փոխանակ իւրեանց անձը դատապարտելու, մեզ դատապարտեցին, համարելով, իբրև թէ Հրատարակողը չկամէր շարունակել օրագիրը, փոխանակ ասելու յաւելապէս, թէ Հրատարակողը կարող ևս չէր ձեռք շարժել, մինչև Հայոց Պարոնները յառաջուց, իւր ժամանակին, հազարարձաւթիւն չտանէին հատուցանելու նորան արծաթ, զանեալ ներժական ծախքը սկզբումն առաջնահեր համար. փոխանակ բանականօրէն մտածելու, որ հրատարակողը կարող չէր յառաջանալ և յետոյ ընկերագիրք ժողովել, և այն մեր ազգի մէջ, ուր գիրք առած բանը մի մեծ զայթակղութեան քար է, ուր ընթերցանութիւնը, փոքր ինչ բան ուսանելու և լուսաւորելու իւր հոգին, ամենավերջին հոգածութիւնն է ։ Արդեն կըկոյէ ամենայն անձն, որ տեղեակ էր մեր Հայերի ոգեխութեանը ։ Հրատարակողը իւր մինչև այժմ արած փորձերով, գիտէ միայն այսքան, թէ Հայոց մէջ ծանօթ ուժն է լինում, թէ հարկաւոր էր ձեռնտուութիւն մի գրքի ապագրութեան, 'ի հարկէ արծաթով, սաղա Հայոց մարդիկը—խօսեք նոցա լեզուով—կամէին մինին տասերկու տալ, քանի որ գիրքը լոյս ընծայուած չէր, բայց երբ որ գիրքը մի հնարքով լոյս էր ընծայուած, այնուհետև մինն ևս չէր տալ տասերկուսից, և տարիներ պիտի անց կենային, մինչև մի արած գրքից տասն, քսան, երեսուն օրինակ վաճառուէին, իբրև թէ ապագրութեան ծախքը և աշխատասէր հեղինակի վարձը դուրս բերելու ։

Աստմենք, զուր և անօգուտ եղան մեր բոլոր բանական խօսք ու գրոցը Հայերի հետ ։ Մեր բարեմիտ Հայերը նախկին աշխատասիրութիւնը չնեցին մեզ համար մի յանցանք և ձգեցին մեզ մի կատարեալ տանջանարանի մէջ. փոխանակ թևեր տալու մեզ, որ օր առաջ ապատութեան դէպ 'ի վեր թռչելոյ, ամենայն կերպով կըտրատեցին մեր թևերը, ջարդեցին մեր զօրութիւնը, անօթ ու անձևոր անդամալոյծ չինեցին մեզ, ստորով գետնի վերայ ։

Հայերի ներկայ բարոյական կացութեան մէջ ոչինչ օրագիր կարող չէ յառաջադէմ լինել, ոչինչ օրագիր, եթէ կամէր զօ փորը ի շատ լուսաւոր գաղափարներ տարածողներին, պատերազմել ընդդէմ հնոց արմատացած միջնադարեան Փանատիկոսութեան և գորշ սուտ խաւարասէրներին. և Հիւսիսափայլը կարող չէ այսուհետև տարի մի ևս վերայ մնալ այն պայմանների մէջ, որպիսի են ներկայ օրերի

որ ես իրայն մարթայու գտանել. խաւսնք դատաստանի ոչ յումեքէ տուաւ նոցա, և զատ ոչ որ արար նոցա յասոխէ հարէ ։ Զորովք ոչ պարտիս անփոյթ առնել. քանզի յանժամէ պահանջի այսպիսի իր՝ որ ունիցի առաւելագոյն կարողութիւն առնելոյ ինչ կամ ոչ առնելոյ ։ Ուստի աղաչեմ՝ զի յիշելով յիշեսցես զշարիսն՝ որ անցին ընդ տառապեալ ժողովուրդն մեր յանապորոյն և յամբարտաւան եղկելապատէ անտի ։ Եւ գրեսցես անդառնալի հրամանաւ նամակ առ Թագաւորն Լեհաց. կնքեալ մատանեաւ զի ընդ հաստել հրամանին խոտյն վաղվաղակի յատեան նոցի և արասցէ [illegible], դարձուցանելով զեկեղեցին 'ի նոսա. բաւական համարեալ զայնքան ժամանակաց նեղութիւնն՝ որ պատահեաց նոցա ։ Եւ արասցես՝ զի առանց սպառնալեաց դատապարտութեան մի մնասցէ եկամուտ նոցա այն եղկելապատ. որպէսզի մի որ իշխեսցէ 'ի նոյն ծուղակութիւն յանդգնել 'ի գլխի եկեղեցեաց անտի. այլ օրինակ առեալ զնա՝ երկիցեն ամենեքեան. և 'ի խրատ զգուշութեան բնաւից լինիցի որ որ լուիցէ. և քեզ փառաւորութիւն բարեաց յԱստուծոյ հատուցի ընդ բարերարութեան քում ։

Այլև զարմանամ եմ՝ եթէ ընդէ՞ր արդեօք այդպիսի դժնդակութիւն խորդախութեանց գործի այդր առ մեր (ժողովուրդ) ։ Զի մեք (աստ) թէպէտ նեղութիւն ինչ հարկապահանջութեան կամ նախատինս կրեսցեմք յայլազգեաց աստի. սակայն 'ի կողմանէ հաւատոյ, կամ եկեղեցւոյ սախս, ոչ երբեք տեսեալ եմք հակառակութիւն ինչ, կամ կրեալ վիշտ. այլ ամենայն համարձակութեամբ պաշտեմք զհաւատս մեր. և յայսմ թեամբ կատարեմք զամենայն խորհուրդ եկեղեցւոյ և զկարգաւորութիւն աղօթից՝ փառաւորեալ յաջս ամենայնից ազգաց ։

պայմանները : Մի փոքր ի շատ լուսաւոր հասարակութիւն չկայ մէջներումս, որ յարգէր ուսումը և պաշտպանէր ազգի աշխատաւոր ուսուցիչները. բոլորը մի ազէտ, նիւթապաշտ, մամոնայի մ' այն ասպարէզ ամբոխ է. և դորա համար ի՛նչ օրագիր, ի՛նչ մատենագրութիւն : Մի քանի հասարակաց աղքատ և պատուական մարդիկ, որ այժմ կան Հայ ժողովրդի մէջ Ռուսաստանում և միշտ մնացել են մեզ յարգելի ու մեծարելի, չեն տալիս մի լուսաւոր հասարակութիւն որ միայն կարող էր ազգի իմացական բարիքը պաշտպանել և յառաջանել, այլ երեւում են մեզ մի մի ծաղիկներ մի աւազին չոր ու ցամաք անապատի մէջ, մի մի փոքրիկ աստղեր որ ամենևին կորչում են անչափելի ատպսա դաշտի մէջ : Այն մասը ժողովրդի, որ փոքր ի շատ իշխանութիւն և բարոյական ազդեցութիւն ունի միւսերի վերայ, ոչ թէ ներքին ընտրութեամբ և կոչմամբ, այլ մի գռեհիկ յափշտակութեամբ, որ և ոչինչ բան չունի ազգասիրութեան հետ, ժողովրդի ցաւի և ուրախութեան հետ—այդ մասը ժողովրդի մինչև այսօր գործ է դրել և գործ է դնում իր իշխանութիւնը և ազդեցութիւնը, միայն փակելու և ծեփելու բոլոր դուռները և լուսամուտքը, որ Աստուած մի՛ արասցէ, փոքր ինչ լոյսի ճառագայթները ներս թափանցեն, փոքր ինչ զուարթ և կենդանացուցիչ օդի հոսանք ներս խաղան դարաւոր ապականուած փակածների մէջ : Վերև՛ս մի ապականիչ ներգործութիւն, խակ ատակից մի ազէտ և անկիրթ ամբոխ : Զէ՛. այսպիսի անմխիթար պայմանների մէջ կարող չէ յառաջդիմել լուսաւորութիւն, կարող չեն արմատանալ լուսաւոր գաղափարներ, կարող չէ ապրել վերայ մնալ մի օրագիր, որ քարոզում էր պատուաւոր գործ, ազգասիրական աշխատութիւն, աշխարհաշինութիւն խոհեմ և խմաստուն հիմքերի վերայ, բարեկարգութիւն հոգեկան կեանքի յառաջացնել ժամանակի հոգով :

Հիւսիսափայլի պաշտօնը Հայերի մէջ կլինէր ջանայ շատ, խաղաղութիւն տալ իր յարգելի բարեկամներին, խաղաղութիւն տալ իր թշնամիներին, խաղաղութիւն տալ իր յատուկ բազմաչարչար անձին : Հրատարակողը չկամէր այսուհետև ընդունել այն հայրենասիրական գրկանքը իր բարեկամներից, որ մինչև այժմ յանձն էին առել նորա, փոքր ի շատ օգնելով հրատարակողին, առանց թեթևացնելու այն բեռը, որ միշտ ծանրացել է մի հատ մարդու ուսերի վերայ : Իր թշնամիներին—ո՛հ, իր մոլորուած ալբեկներին, թշնամիք չունի Հիւսիսափայլի հրատարակողը—կամէր նա խաղաղութիւն տալ, այդ խղճալի մարդերին որ մինչև այժմ իրեանց մի հատ պարծանքը դրել են այն բանի մէջ, որ հրատարակողի ամենայն խօսքը, ամենայն գաղափարը թիւր մեկնեն, կեղտոտեն և աղաւաղեն ակրամիտ ժողովրդի առաջև, խաւարութիւն ձգեն դորա մէջ, դորան յարուցանեն ընդդէմ հրատարակողին—որպէս և արդարև յարուցին խակ մի մասով, բայց անօթ ու խայտառակութիւն հնձելով թէ՛ միրեանց և թէ՛ իրեանց պարագլուխը : Փա՛ռք և պարծանք Ռուսաստանի արդարութեանը :

Ինչ որ Հիւսիսափայլի հրատարակողը մինչև օրս արել է Հայոց ժողովրդի համար—ուրիշ տասներեք տարի է, որ մի օր նորա ձեռնից գրիչը ցած չէ ընկել, գրելով և թարգմանելով իրայինների դաստիարակութեան համար, ամենայն անարկ նիւթի մէջ մշակելով նոր հայկական խօսքը, տալով նորան արտաքարամական կազմ և հետեւակցութիւն, ուրեմն և շինելով նորան բանական մտածութեան անօթ — այդ եղել է մի գործ, որ յանձն է առել նա իբրև մի մարդասէր բժիշկ, որ տեսանելով իր աչքի առաջ մի հիւանդ, անյուսալի ձգած այն անդև դէպ ի մահ դատապարտուած, կամեցել էր, իր բոլոր ճարտարութիւնը, իր բոլոր բարոյական հնարները գործ դնելով, գոնեայ մի քանի կենդանական կայծեր ներս փչել նորա սպառած ու մեռած երակների մէջ : Թէ՛ ո՛ր չափով կարողացել է նա այդ ամենը դարմանել, այնքան բազմաթիւ թշնամի, վեհասիրտ ազդեցութիւնք ներգործելով ընդդէմ նորան սկզբից մինչև օրս, այդ թողում ապագայի անաչառ պատմագրութեան դատաստանին : Հրատարակողին միամիտ այս բաւելս առել այսքան. թէ նա ամեն ի սրտէ կամեցել է իր ազգի ճշմարիտ բարին, ո՛չ թէ կամեցել է միայն, այլ աշխատել է գործով ու արդեամբք յառաջանել դորան : Զէ՛ հասել նա իր նպատակին, նորա մեղքը չէ. բայց նորան միամիտ մի բաժին, անկողոպտելի մխիթարութիւն, որ իր հոգու և սրտի ամենայն զօրութեամբ ձգտել է դէպ ի մի գեղեցիկ և հոյակապ նպատակ—հաւատացել է, յուսացել է և սիրել է : Եթէ այսուհետև կարող չէ նա իր սիրելի ազգի համար աշխատել, գոնեայ կամի նորա վերայ աղօթել :

Կալկաթայու հայազգի խիստ երևելի վաճառականք մեծարգոյ պարոնայք Աբգար և ընկերք, որ քանի մը շոգենաւուց տէր են, մօտերս նոր շոգենաւ մի ևս շինել տուած են 'ի Լոնտոն Ռատլըր անուամբ :

Այս շոգենաւը Կալկաթա հասնելով, պարոնայք Աբգար և ընկերք բարեհաճեր են անոր մէջ փառաւոր հացկերոյթ և մեծ խնջոյք մի տալու 'ի պատիւ իրենց բազմաթիւ բարեկամաց և միանգամայն զբօսական պտոյտ մի ըրեր են նոյն շոգենաւով :

Այս գեղեցիկ հանդէսը, որ պարծանք մի կրնամարուի Հնդկաստանի Հայ ժողովրդոց և գրեթէ ընդհանուր Հայոց ազգիս, հետևեալ կերպիւ կըպատմուի Կալկաթայու Ինկլիշմէն լրագրին 1862 Նոյեմբերի 20 թուոյն մէջ :

Երախտապարտ սրտիւ խնդամք ծանուցանել պատուելի ընթերցողաց մերոց զի պարոնայք Աբգար և ընկերք գնիւ շոգենաւ մի Rattler (Ռատլըր) անուամբ վասն քարշելոյ զբեռնաբարձ նաւս 'ի նաւահանգստէս մինչ ցծով և անտի մինչ ցնաւահանգիստ, 'ի նորոյ կառուցին 'ի Լոնտոն : Շոգենաւս այս հասեալ գոլով աստ քանի շաբաթօք յառաջ, յանցեալ կիւրակէի 'ի 17երրորդին ամսոյս իբրև 9¼ ժամուն խաղաց դէպ 'ի ծով իբր 'ի զբօսանս, յոր հրաւիրեալ էին Տեարք նաւուն զվաճառական բարեկամս իւրեանց յամենայն ազանց. որք զբօսնլով զօրն ողջոյն 'ի շոգենաւուն, զգացին զմեծ ուրախութիւն յանձին իւրեանց :

Լսեմք զի շոգենաւն խաղաց մինչ ցDiamond Harbour և անտի վերադարձաւ և իբրև 5 ժամուն հաս 'ի նաւահանգիստ իւր :

Ցանկամք մեք 'ի սրտէ զամենայն ազդ յաջողութեան "Ռատլըր" շոգենաւին և զբարեբաստութիւն Տեարց նորին, և յուսամք զի ձեռնարկ Տեարց նաւուն մի միայն անպտուղ, այլ հարիւրաւոր, վաթսնաւոր և յիսնաւոր պտղօք պտղաբերեսցէ վաստակ ձեռաց նոցա, ի պարծանս ազգիս, 'ի մխիթարութիւն տնանկաց և յօգուտ հասարակաց :

Համապատասխանի ոմն մեզ այսպէս գրէ յաղագս զբօսանաց հրաւիրելոցն 'ի վերոյիշեալ շոգենաւն :

"Ցամսոյս 17ին գոլով աւուր կիւրակէի՝ պատիւ անձին վարկայ և զյատուկ բերկրութիւն իմն յանձին զգացի ըստ հրաւիրանաց մեծարոյ պարոնայք Աբգար և ընկերաց համբաւաւոր վաճառականացն մերազանց ելանել 'ի նոր կառուցեալ շոգենաւն Ռատլըր. որ 'ի նորումս հաս այսր 'ի Լոնտոնայ վասն ասացեալ պարոնաց. ուստի 'ի լինել առաւօտեան ութերորդ ժամուն՝ ընկերութեամբ քանի մի բարեկամաց գնացի յեզր գետոյն. և ահա չև ևս էաք հասեալ 'ի նաւն տեսի 'ի հեռուստ զՌատլըրն զարդարեալ երփն երփն դրօշակօք և նշանօք. անիւքն՝ որք են թևք նորա, երբեմն յառաջ և երբեմն յետ կոյս շրջէին, ծուխ հրոյն և շոգի ջրոյն՝ որք ելանէին նորա 'ի նաւահանգստէն յայտնէին՝ ամպաձև ընդ օդս վերանային. և քաղցրաձայն թռչունքն՝ որք շուրջ զկայմիւքն ճախր առնէին, դայլայլիկս երգէին. համառօտիւ ասեմ՝ էր այն արդարև առարկայ իմն զուարթացուցիչ և արժանի տեսութեան աչաց մարդկան և առիթ խնդութեան սրտի. զոր դու ինքն կարես հեշտաւ երևակայել դէմ աչաց քոց :

Ելաք մեք 'ի նաւն մի զկնի միոյ. եկին և զհետ մեր բազմերևելի անձինք, յորս և էին Տեարք նաւուն : Ի լինել 9¼ ժամուն՝ խաղաց շոգենաւն դէպ 'ի ծով և այնինչ ընթանայր նա 'ի մէջ ջուրց գետոյն իբրև հարսն պճնեալ գեղեցկագոյն հանդերձիւք, ոմանք 'ի պատուելի հրաւիրելոցն սկսան կալ 'ի զննին բնութեան, և ոմանք նայել յաջ ու ձախ շինուածս, և 'ի պարտէզս որք կարգաւ կան շինեալ 'ի գեղեցկութիւն նաւահանգստին մերոյ : Այսպիսի զբօսանօք զուարճացեալ մնալով՝ կոչեցաք 'ի սեղան նախաճաշոյ և էր ժամ իբրև 10ուկէսերորդ :

Յետ նախաճաշոյն ելանելով մեր երբեմն 'ի վերկոյս և երբեմն 'ի վայրկոյս նաւուն՝ կարի զուարճութեամբ ծախեցաք զժամանակն մեր, որ յոյժ երագ և վաղանցիկ թուէր մեզ յայնմ աւուր : Եւ իբրև եղև միերորդ ժամն զկնի միջօրէին, հասաք 'ի Դայմընդ Հարբըր, և անտի շրջեցուցաք զցռուկ շոգենաւուն մերոյ դէպ 'ի նաւահանգիստն : Յերկրորդ ժամուն կոչեցաք վերստին 'ի սեղան ճաշուն՝ որ լի էր և զարդարեալ համադամ ուտելեօք, քաղցր պտղովք և համեղ ըմպելեօք :

Աստանօր կամի՛մ ինձ ասել զի ոչ պակաս զուարճութիւն ընծայեաց ամենեցուն զուարթ և ուրախ տեսիլ Տեարց նաւուն՝ որք հաճոյացուցին զամենեսեան զովելի բնաւորութեամբ իւրեանց և ետուն ամենեցուն զայնպիսի գեղեցիկ իմն պատեհութիւն, որով ո՛չ միայն ուրախութեամբ անցուցաք զժամ և զժամանակն մեր, և ախորժալօք վայելեցաք զկարիս սեղանոյն՝ այլև վայելեցաք անդանօր զսէր, զքաղցրութիւն և զբարեցանկութիւն նոցա :

Արբաք և մեք վասն աջողութեան նորակառոյց նաւուս և վասն հաստատութեան մեծարոյ Տեարցն, որք շուք եդին և դնեն վաճառականաց մայրաքաղաքիս, մանաւանդ Հայոց Ազգիս. վասն զի ջանան հորդել զշաւիղ առևտրութեան և յառաջ վարել և վարել զայլս յայսպիսի պիտանի ձեռնարկս, որք արժանի՛ են մեծի քաջալերութեան :

Ի հինգերորդ ժամուն հասաւ շոգենաւն մեր 'ի քաղցր նաւահանգիստն իւր և արկ զխարիսխ իւր, և մեք խաղաղութեամբ իջաք 'ի ցամաք :

Ընթացք շոգենաւուն էր 10 նատ (այսինքն իբրև 12 Անգղիացւոց մղոն)'ի միում ժամու :

Հետևեալ յայտարարութիւնը յուղարկեցաւ մեզ 'ի հրատարակութիւն :

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հաստատեալ 'ի Զմիւռնիա, 1 Յունվար 1862 :

1. Ընկերութեանս նպատակն է ուսումնական քահանայացուներ և վարժապետացուներ պատրաստել՝ Հքաւորութեան պատճառաւ ուսմունքէ և կրթութենէ զուրկ մնացած կամ զրկուելու վտանգի մէջ եղած պատանիներու դաստիարակութեան խնամ տանելով :
2. Զքաւորութեան պատճառաւ ուսմունքէ և կրթութենէ զուրկ մնացած կամ զրկուելու վտանգի մէջ եղած օրիորդաց դաստիարակութե՛ ևս խնամ տանիլ :
3. Ընկերութեան խնամոց ներքև պաշտպանեալներուն թիւը ընկերութիւնը կ'որոշէ իր եկամուտին համեմատ :
4. Ընկերութիւնս բաժնորդական է, և ո՛ր և իցէ անձ մը կրնայ բաժանորդ ըլլալ՝ իր ուզածին չափ բաժին առնելով, որուն ամեն մէկը հինգ ղուրուշ է :
5. Ընկերութիւնը տարին անգամ մը իր ելևմտից հաշիւը պիտի հրատարակէ թէ՛ օրագիրներու միջոցաւ և թէ՛ մասնաւոր յայտարարութեամբ. որուն մէջ նշանակուած պիտի ըլլան յարգոյ բաժանորդաց անունները և անոնց առած բաժնից որքանութիւնը :
6. Ընկերութիւնը սիրով պիտի ընդունի մասնաւոր նուէրներ, ինչպէս են՝ ուսումնական և դասական գիրքեր և զգեստ շինելու նիւթեր :
7. Ընկերութիւնը արժանապատիւ քահանայ մը ընտրած է, որուն ձիռքովը պիտի կատարուին այն գործերը, զորս ինք անձամբ չկրնար կատարել :
8. Ընկերութիւնս ունի հինգ ազգասէր անձերէ բաղկացեալ պաշտպան ընկերութիւն մը, որուն պիտի դիմէ եթէ դժուարութեանց հանդիպի իր ընթացքին մէջ :

1862 Յունվար 1էն սկսեալ մինչև դեկտեմբերի 18 Լուսաւորչական ընկերութեան մուտքը.

Գանձանակի արդիւնքը	ղուրուշ	705,95
Վիճակահանութեան արդիւնք	"	4154,
		4859,95
Պատրաստ դրամ	ղուրուշ	4339,95
Պահանջք	"	520,
		4859,95

Ինչպէս իւր կանոններէն կըտեսնուի, Լուսաւորչեան ընկերութեան նպատակը բարեպաշտ և ուսումնասիրական նպատակ մըն է և պատիւ կընէ Իզմիրի հայկազուն երիտասարդաց : Ուստի եթէ յառաջանելու ըլլան իրենց այս ազգասիրական գովելի ջանիցը մէջ, տարակոյս չունիմք թէ քաղաքիս համազգի հասարակութեան կողմանէ քաջալերութիւն և գործակցութիւն պիտի չպակսի անոնց :

ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Յարգամեծար պարոն Ճ. Արամեանին սեպհականութիւնը եղող Հայաստանի պատկերը ամեն վիճակի ազգայնոց քանի՛ն դիւրամատոյց ըլլալու համար նա-

ըէն երկու տեսակ տպել տուած է . մէկը առաջուան տպագրուածներուն նման, և միւսը աւելի հասարակ և գիներն ալ չափաւոր . այսինքն առաջինը 60 ղուրուշ և երկրորդը 40 ղուրուշ: Տասը հատ մէկէն առնողին մէկ հատ աւելի կըտրուի :

Կըվաճառի 'ի Կոստանդնուպօլիս Չուխաճի խանին փողոցը Թիւ 4 փարիզի գրատունը :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ · 9 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ

Կայսերական բարձր հրովարտակաւ հետևեալ պաշտօնաբաշխութիւնները և փոփոխութիւնները 'ի գործ դրուեցան .

Արդարութեան բարձրագոյն ատեանին նախագահութիւնը նախորդ Մեծ-Եպարքոս Ֆուատ փաշային յանձնուեցաւ, հանդերձ գերագոյն վերատեսութեամբ տէրութեան դանձային գործոց :

Հասարակաց կրթութեան պաշտօնեայ բարձրապատիւ Մուսթաֆա-Ֆազըլ փաշան՝ եկամտից տեսուչ անուանեցաւ և իւր նախկին պաշտօնը Նէվրէզ-փաշային յանձնուեցաւ :

Բարձրապատիւ Մէհէմմէտ փաշան, որ շաբաթ օրը վերադարձաւ Լօնտոնէն, ծովային զօրութեան պաշտօնեայ կարգեցաւ :

Մուսթաֆա էֆէնտին, որ Բարձրագոյն Դրան ոչ մահմէտական հասարակութեանց գործոց յատկացեալ դրասենեկին վերատեսուչն է, օգոստափառ Սուլթանին խորհրդոյ քարտուղար անուանեցաւ :

Պատերազմի պաշտօնեայ Հաճի Րաշիտ փաշան և Թօփխանէի միւշիր Հալիլ փաշան Օսմանիէ կարգին առաջին աստիճանի շքանշանը ընկալան :

Բարձրապատիւ Մեծ-Եպարքոսին լծակիցը, որ Եգիպտոսի փոխարքային քոյրն է, մօտերս Աղէքսանդրիա պիտի երթայ, Ճէֆֆէրի անուն օսմանեան պատերազմական շոգենաւով:

—Մեծին Բրիտանիոյ դեսպան վսեմափայլ սըր Հէնրի Պիւլըվէր անցեալ ամսոյ 30ին, անգղիական պատերազմական շոգենաւով մի հասաւ 'ի մայրաքաղաքս Եգիպտոսէն վերադառնալով: Նորին Վսեմութեան առողջութիւնը բարւոք վիճակի մէջ է :

Այժմեան պարագայից մէջ, սըր Հէնրի Պիւլըվէրին ներկայութիւնը 'ի Կ. Պօլիս՝ չկրնար անտարբեր բան մը ըլլալ հասարակութեանը համար . որ քաջ կըճանաչէ թէ այս կենցաղագէտ մեծաստիճան պաշտօնատարին գործակցութիւնը որչափ օգտակար է օսմանեան կառավարութեանը :

Նորին Վսեմութիւնը անցեալ շաբթու պատիւ ունեցաւ օգոստափառ Սուլթանին հետ տեսութիւն ընելու :

—Օսմանեան ազգային Դրամանոց մի հիմնադրելու կարևոր խնդրոյն վրայօք բանախօսութիւնքը մեծ գործունէութեամբ կըշարունակուին և կըյուսացուի թէ մօտերս յաջող վախճան մի պիտի ունենայ :

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՈՒՐՔ

Զմիւռնիա, 12 Յունուարի :

Բօղազիս Լեւանթ Հերըլտ անուն գաղղիերէն լրագրին մէջ հետևեալը կըկարդամք,

«Յայտնի է որ, գրեթէ տարի մը 'ի վեր, տեղական իշխանութիւնը արգելք կըլլայ Եւրոպացւոց մէջ եղած անշարժ ստացուածոց վաճառմունքը վաւերացնելու մի և նոյն օրինակաւ որ մինչև ցայսօր կըլլար Թուրքաստանի մէջ, այսինքն յանուն իրենց լծակցայը . զայս օսմանեան հպատակ կըհամարէր : Այս բանին դէմ քանի մը անգամ բողոք և գանգատ ըլլալով 'ի կողմանէ զանազան դեսպանատանց Կոստանդնուպօլսոյ, կըհաւատեն մեզ թէ այս տարաձայնութիւնը դոհացուցիչ վախճան մի ընդունելու վրայ է : Մեծ դեսպանատան մը կողմանէ այս բանին վրայօք յառաջ բերուած դիտողութիւնները այնքան հիմնաւոր երևեցան Բարձրագոյն Դըրան, որ յիշեալ դեսպանատանը կերպարանս ապահովութիւն և խոստումն տուեր է թէ անյապաղ պատուէրներ պիտի յղուին Իզմիրի ընդհանուր կառավարչին, առ 'ի փոխման տալ իրաց այսպիսի ցաւալի վիճակի մը, որ մեծ խռովութիւն կըպատճառէ Եւրոպացւոց հարստութեանը 'ի մասին իրենց անշարժ ստացուածոյը. և հետևաբար քաղաքիս առևտրական յաջողութիւնը մեծապէս կըվնասուի”:

Հաստատուն աղբիւրէ մը տեղեկացեալ կըսեմք, թէ այս գործոյն վրայօք մեր վսեմափայլ կառավարչին՝ Բ. Դռնէն ընդունած վերջին հրամանները ամենևին թոյլտուութեան խօսք մը չեն պարունակեր . այլ ընդհակառակն կըպատուիրեն հաստատուն պահել անշարժ ստացուածոց վրայօք օսմանեան կառավարութեան ըրած որոշումը 'ի մասին Եւրոպացւոց :

—Աղէքսանդրիայէն Կոստանդնուպօլիս հասած հեռագրական լուրերը կըծանուցանեն թէ Եգիպտոսի փոխարքայ բարձրապատիւ Սայիտ փաշան, իւր վաղեմի հիւանդութեամբը անցեալ կիրակի օրը վախճաներ է :

Ինչպէս յայտնի է, հանգուցեալ փոխարքային յաջորդը՝ ըստ դաշնագրութեանց, Իսմայիլ փաշան պիտի ըլլայ . որ Եգիպտոսի Իպրահիմ փաշային որդին է և եղբայր Մուսթաֆա-Ֆազըլ փաշային, այսինքն այժմեան եկամտից պաշտօնէին 'ի Կոստանդնուպօլիս :

—Մէնթէշէի սանճաքին մէջ որ Իզմիրի ընդհանուր կառավարչին իշխանութեան ներքև է, արծաթի հանք մի գտնուեցաւ մօտերս . որուն մէկ քանի կտոր բան Կոստանդնուպօլսոյ Արուեստահանդէսը պիտի յղարկուի խնամօք նահանգիս կառավարիչ վսեմափայլ Մէհէմմէտ Րէշիտ փաշային :

—Նախընթաց թերթոյնիս ծանուցինք թէ, հրեայ լումայափոխի (սարաֆ) մը խանութէն դրամով լեցուն քսակ մը յափշտակեցին և թէ այս յանդուգն գողը գըտնալու համար չկրցաւ գտնուիլ :

Այսօր հաճութեամբ սրտի կըհրատարակեմք, թէ մեր ոստիկանութեան տեսուչ Էմին-Պէյին յարատև ջանիքը՝ յիշեալ գողը բռնուեցաւ և բանտարկեցաւ :

Մեծաշուք Էմին-պէյը անցեալ շաբաթ 'ի վեր Գաւառաբունի չէջակները կըդտնուի, որ բաւական զօրքով գնաց ձեռք ձգելու համար խումբ մի ծովու աւազակներ, որ այն կողմերը ցամաքը ելած են եղեր : Ընդհանրապէս կըյուսացուի թէ յիշեալ երևելի պաշտօնատարին գործունեայ հետազօտութեամբը այս եղեռնաւորները անյապաղ պիտի բռնուին :

—Նոր մաքսատան շինութիւնը մեծ գործունէութեամբ յառաջ կերթայ խոհական վերատեսութեամբ վսեմափայլ Տէֆթէրտ-Պէյին :

—Կըլսեմք թէ ծխախոտին և աղին հարկապահանջութիւնը, որ մինչև ցայսօր զատ պաշտօնատարաց յանձնուած էր, յետ այսօրիկ պիտի միատեղի քաղաքիս մաքսատան հետ . որ ամենայն քաջակորովութեամբ և մեծ խնամօք կըկառավարուի վերատեսութեամբ վսեմաշուք Տէֆթէրտ-Պէյին, որուն յաջողակութիւնը և խոհեմութիւնը ամեն մարդ կըդովէ :

—Լատինացւոց գերապատիւ Արքեպիսկոպոսը՝ իւրն անձամբ պաշտելով 'ի խնդիր ողորմութեան վասն շինութեան մայր եկեղեցւոյն, մինչև ցայսօր շատ դրամ ժողվեց բաղդատութեամբ սակաւաթիւ կաթոլիկ ժողովրդեան քաղաքիս : Կըհաւատան թէ ժողվուած դրամոց գումարը 50 հազար Ֆրանքի կըհասնի:

—Իզմիրի վաճառականները հաճութեամբ սրտի պիտի իմանան թէ Ասորւոց շոգենաւերով յղարկուած նամակաց վարձքը զգալի կերպիւ նուազեցաւ : Օրինակի համար . առկէց Կ. Պօլիս երթալու և անկէց Իզմիր դառնալու, այսինքն միայն միաթերթ նամակի մը համար, յետ այսօրիկ միայն 60 փարայ պիտի վճարուի . այնինչ յառաջագոյն 100 փարայ կըվճարուէր :

—Իզմիրի Հելլենացիները անցեալ շաբթու ընդհանուր քուէարկութեամբ ընտրեցին իրենց երեք երեսփոխանները, որոնք Աթէնքի ազգային ժողովը պիտի երթան և անոր ընելու որոշմանցը մասնակից պիտի ըլլան :

Յիշեալ երեսփոխաններն են, քիր Սիմոն Հաճի Քօսթիի որ 912 քուէ ունեցաւ, քիր Օտիսէյս Իալէմոս՝ որ 872 քուէ ունեցաւ և քիր Իգնատիոս Լամբրի գրագէտը՝ որ 773 քուէ ունեցաւ :

—Կըլսեմք թէ Իզմիրի Անգղիոյ և Յոնիայի բնակիչները ուղերձագիր մի կըպատրաստեն . զոր պիտի յղարկեն 'ի Կ. Պօլիս առ վսեմափայլ սըր Հէնրի Պիւլըվէր, Մեծին Բրիտանիոյ դեսպանն, շնորհաւորելու համար անոր ողջամբ վերադարձը յԵգիպտոսէ :

—Յունաստանէն հասած վերջին լուրերը ամսոյ 8էն են և նշանակութեան արժանի գլխաւոր բան մը չեն ծանուցաներ : Մեծին Բրիտանիոյ արտաքոյ կարգի դեսպան վսեմափայլ միսթր Էլլիօթ, որ տակաւին Աթէնք կըգտնուի, յատուկ յիշատակագրով մի խնդիր տուեր է որ, եթէ Հելլենացիները այնպիսի Թագաւոր մի ընտրեն որ յեղափոխական խռովութեանց նշանակ և յառաջընթաց ըլլայ կամ եթէ ընդդէմ Թուրքատանի յաձախողական քաղաքականութիւն մի ձեռք առնուն, յայնժամ Անգղիոյ Թագուհին հօ պիտի ձգէ իւր որոշումը, զոր ըրած է Յոնիական կղզիները Յունաստանի հետ միացընելու :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՄՕՍԻՒ Ժ. ՔԵԱՄԻՐԼԵԱՆԻ
Ի ՍԻՆԱՆՕՂԼՈՒ ԽԱՆՆ, ԹԻՒ 50, Ի ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Աշխատասիրութիւնք մօսիւ Ն. Մալութի, որ Իզմիրի Անգղիոյ հիւպատոսարանին առաջին թարգմանն է, եւայլն, եւայլն.

Այս գիրքերը տպուած են 'ի գործարանի Մէզօննէօվ և ընկերք գրավաճառաց, որ 'ի Փարիզ. 15, quai Voltaire, à la Tour de Babel.

Բառարան Գաղղիերէն—Թուրքերէն, հանդերձ արտասանութեամբ իւրաքանչիւր բառի. երկրորդ տպագրութիւն, որ շատ աւելցած եւ խնամօք սրբագրուած է : Տասներկու ծալքով թերթի վերայ տպուած եւ 1000 երեսէ բաղկացեալ հատոր մըն է :

Տարրական Քերականութիւն Թուրքերէն լեզուի, հանդերձ նշանագրեալ արտասանութեամբ : Այս գիրքը ճոխացեալ է գաղղիերէն—թուրքերէն ընտանեկան զրուցատրութեամբ հանդերձ արտասանութեամբ եւ տողին ներքեւ թարգմանութեամբ. նմանապէս ճոխացեալ է թուրքերէն նամակաց օրինակներով, որոց առջեւ գաղղիերէն թարգմանութիւնը դրուած է: Այլեւ այս գիրքը կըպարունակէ խիստ պիտանական պաշտօնական գրուածներ. որպիսի են կայսերական Խաթթի—Շէրիֆը որ հրատարակուեցաւ 1861 Յուլիսի 1ին ըստ նոր տումարի, վերջին առեւտրական դաշնադրութիւնը որ հաստատուեցաւ Բարձրագոյն Դրան ու Գաղղիոյ եւ Անգղիոյ մէջ, թուրքերէն, գաղղիերէն եւ անգղիերէն լեզուաւ. կըպարունակէ նաեւ ուրիշ այս օրինակ գրուածներ : Ութածալ գեղեցիկ հատոր մըն է, զարդարեալ հեղինակին կենդանագրովը արեւելեան նագուստով :

Էլիֆ—Պիլի կամ օսմանեան Այբենարան, հասարակ ընթերցման փոքրիկ գիրք մըն է 'ի պէտս տղայոց եւ նոր սկսօղաց : Չորրորդ տպագրութիւն :

Առաջնորդ խօսակցութեան հինգ լեզուաւ . այսինքն գաղղիերէն, յունարէն, անգղիերէն, թուրքերէն եւ իտալերէն : Ութածալ երկայնաձեւ գիրք մըն է :

Առաջնորդ խօսակցութեան հինգ լեզուաւ . այսինքն գաղղիերէն, անգղիերէն, յունարէն, իտալերէն եւ արաբերէն, հանդերձ նշանագրեալ արտասանութեամբ : Խիստ գեղեցիկ հատոր մըն է :

Առաջնորդ խօսակցութեան չորս լեզուաւ, այսինքն գաղղիերէն, յունարէն, անգղիերէն եւ թուրքերէն . ութածալ գեղեցիկ հատոր մըն է : Երկ. տպագրութիւն.

Առաջնորդ երեք լեզուաւ, այսինքն գաղղիերէն, անգղիերէն եւ թուրքերէն, հանդերձ նշանագրեալ արտասանութեամբ. փոքրիկ գիրք մըն է զարդարեալ հեղինակին կենդանագրովը եւրոպական նագուստով :

Առաջնորդ երկու լեզուաւ . այսինքն անգղիերէն եւ թուրքերէն . ութածալ գեղեցիկ հատոր մըն է :

Բառարան Թուրքերէն—Գաղղիերէն, հանդերձ նշանագրեալ արտասանութեամբ : Այս գիրքը նուիրեալ է առ վսեմափայլ սըր Հէնրի Պիւլըվէր, Անգղիոյ դեսպանն Կոստանդնուպօլսոյ, եւ որուն ճակատը կըտեսնուի այս բարձրաստիճան պաշտօնատարին կենդանագիրը, նմանապէս յառաջաբանութիւն մի՝ գրեալ 'ի մօսիւ Ա. Ուպիչինի գրագէտէն :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Այս լրագիրը երկու շաբաթը անգամ մի՝ շաբաթ օրը կըհրատարակուի : Տարեկան գինը 120 ղուրուշ աղջ դրամ է, կանխիկ վճարելի: Դասը երթալու լրագրաց ճամապարհի ծախքը՝ առնօղին վերայ է : Ով որ կուզէ. կրնայ բաժանորդ գրուիլ Զմիւռնիա՝ Արշալուսոյ գրատունը . իսկ ուրիշ քաղաքաց համար, ահա կընշանակեմք լրագրոյս յարգոյ գործակալաց անուանքը, որ են.

Կոստանդնուպօլիս՝ աղա Գ. Վ. Այվաթճեան. որուն գրասենեակն է, Գալճըլար խանն՝ թիւ 4 :

Պրուսա՝ Յարութիւն աղա Օրագեան :

Աղէքսանդրիա Ղազարոս աղա տէր Գասպարեան :

Գահիրէ՝ աղա Մկրտիչ տէր Գասպարեան :

Յաֆֆէ՝ աղա Սիմէոն Ս. Մուրատեանց :

Կարին՝ մահտեսի Յարութիւն աղա Ղազազեանց :

Գարբէձ՝ աղա Թովմաս Ճէլալեանց :

Տփխիս՝ Համբարձում աղա Էնֆիէճեանց :

Մոսկուա՝ աղա Զարմայր Մսերեանց :

Հալէպ՝ Յօհաննէս աղա Ս. Քուրքճեանօֆ :

Պաղտատ՝ Անգղիոյ հիւպատոսի փոխանորդ, աղա Մկրտիչ մահտեսի Մինասեան :

Կալկաթա՝ պարոն Թադէոս Խ. Ավէտումեան :

Պատավիա՝ պարոն Մանուկ Որդանանեան :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ